

PROJECT: VOEDSELBOS AMSTELLAND

INHOUD:

1 Positieve effecten van een voedselbos

Bijdrage aan biodiversiteit, CO2 opslag,, geen tegenstelling natuur-landbouw

Recreatie en sociale verbinding tussen stad en Amstelland

Inspiratie

Pilot voor nevenactiviteiten van boeren in Amstelland

Mogelijkheden voor de horeca?

Bijdrage aan het ontstaan van een aansprekend merk “Amstelland”

2 Locatie voedselbos Amstelland, ons voorstel

3 Het ontwerp in grote lijnen, van boomgaard naar voedselbos

4 Beheer

5 Kosten aanleg voedselbos

6 Kosten en baten exploitatie van het voedselbos na 5-10 jaar

7 Plan van aanpak

8 Verzoek aan het Recreatieschap

BIJLAGEN

1 Definitie voedselbos

2 Gestandaardiseerde monitoring van effecten Voedselbos

3 Het perceel

4 Bord bij de boomgaard

5 Bord bij de Heemtuin

6 Vergelijking toen en nu

7 Welna rekenmodel : kosten exploitatie voedselbos

DIT INITIATIEF WORDT GESTEUND DOOR DE VOLGENDE ORGANISATIES:

Stichting Beschermers Amstelland

Grootouders voor het Klimaat

Stichting Voedselbosbouw Nederland

Aan: Het Dagelijks Bestuur van het Recreatieschap NH

Van: Initiatiefnemers Voedselbos Amstelland

Mw. Dr. J.M.Mooij, epidemioloog/sociaal geneeskundige

Mw. Drs. M.M.de Maat, psychiater

Betreft: Voorstel Voedselbos Amstelland

Datum: maart 2022

Net als de fiets is een voedselbos een eenvoudige oplossing voor een complex probleem

Geacht Bestuur,

Wij stellen ons graag aan u voor: wij zijn betrokken inwoners van Amsterdam die al heel lang als fietser en wandelaar genieten van het prachtige Amstelland. Daarnaast zijn we geïnteresseerd in alles wat met gezonde voeding en gezonde leefomgeving te maken heeft. Dit heeft te maken met ons beroep: psychiater (MdM) en epidemioloog/sociaal geneeskundige (JM, inmiddels gepensioneerd). Gezonde voeding en leefmilieu hangen samen met de grote milieuvraagstukken van onze tijd. Hoe kunnen wij zelf, al is het op microniveau, een positieve bijdrage leveren?

Dit bracht ons bij het fenomeen ‘voedselbossen’ (definitie, zie Bijlage 1) en vervolgens ontdekten we een stukje land aan de Amstel, dat ons inziens zeer geschikt zou kunnen zijn om daar een voedselbos te realiseren. Met behoud van het globale aanzicht en met behoud van de bestaande bestemming, die ons inziens juist door de herinrichting beter tot zijn recht kan komen. Het bestaande open landschap en de bescherming van de weidevogels, twee belangrijke kenmerken van Amstelland, blijven gewaarborgd.

1 Positieve effecten van een voedselbos

Het fenomeen Voedselbos mag zich verheugen in een toenemende populariteit. Voormalig minister van Landbouw Carola Schouten sloot op 2 december 2021 haar ministerschap af met als afscheidscadeau de

belofte om namens elke fractie een boom aan een voedselbos te doneren. Een ruime meerderheid in de Tweede Kamer wil het opstarten van agrarische voedselbossen financieel ondersteunen. Dat heeft te maken met de vele positieve effecten van een voedselbos:

Bijdrage aan biodiversiteit, CO2 opslag, geen tegenstelling natuur-landbouw, klimaatbestendig

Een voedselbos is een door de mens ontworpen systeem, gericht op duurzame voedselproductie. Door de weldoordachte aanplant van vele verschillende bomen en planten, het met rust laten van de bodem, en het afzien van kunstmest en bestrijdingsmiddelen ontstaat er in een voedselbos langzamerhand een gezonde, humusrijke bodem. Deze vormt de basis voor een bloeiend ecosysteem, waarin planten, bodemdieren, insecten, kleine zoogdieren en vogels een plaats vinden. Daarnaast bindt een voedselbos CO₂ in het hout, in de bodem en houdt het water vast.

(zie ook Bijlage 2 voor Meetmethodes Biodiversiteit).

Door al deze eigenschappen is een voedselbos beter bestand tegen plantenziekten en weersextremen.

Recreatie en sociale verbinding tussen stad en Amstelland

Vele recreanten weten met mooi weer het prachtige gebied langs de Amstel te vinden. Veel van de oude schoonheid is bewaard gebleven (zie Bijlage 6). In ons plan blijft deze recreatiefunctie behouden. Door een herinrichting van de aanplanting kan het perceel nog aantrekkelijker gemaakt worden. Geïnteresseerden kunnen op termijn rondleidingen volgen, om zelf te ervaren dat landbouw en natuur kunnen samengaan.

Uit ervaring blijkt dat veel mensen het fijn vinden om in de natuur te werken. Denk aan de knotgroep Uithoorn, een enthousiaste vrijwilligersgroep die helpt bij het knotten van wilgen in Amstelland. Het bevordert de gezondheid van de deelnemers, er kunnen lokale netwerken ontstaan. Als er na een aantal jaren geoogst kan worden,

kunnen we een deel doneren aan een Voedselbank, en de clienten uitnodigen om een kijkje te nemen in het voedselbos, om zelf te zien waar het voedsel vandaan komt.

Tenslotte kan men ook denken aan bezoeken van schoolkinderen uit de stad, die rondgeleid worden en hun plukmandjes mogen vullen.

Inspiratie

Voor veel mensen zal een rondleiding in het voedselbos een geweldig eye-opener zijn. Temidden van alle sombere klimaatberichten biedt een voedselbos een concreet handvat hoe de gewone burger in eigen omgeving iets positiefs kan bijdragen.

Het inspireert misschien ook de lokale horeca in Amstelland: een goed functionerend voedselbos kan het hele jaar door oogst opleveren: o.a. bloemen, groenten, fruit, kruiden, specerijen, noten, zaden, thee, paddenstoelen, honing. Dit gevarieerde aanbod is ideaal voor chefs, die willen experimenteren met bijzondere, duurzame en lokale producten.

Een van de pioniers op dit gebied is chefkok Emile van der Staak, die zijn ingrediënten haalt uit Ketelbroek in Nijmegen, het oudste voedselbos in Nederland. Van der Staak bedacht het idee van de 'Botanische Gastronomie': een op planten gebaseerde keuken, die zijn inspiratie vindt in het voedselbos. Dit leverde hem inmiddels 2 Michelin sterren op.

Pilot voor nevenactiviteiten van boeren in Amstelland

In 2016 verscheen op initiatief van de Stichting Beschermers Amstelland het rapport "Bloeiend Amstelland". Volgens dit rapport hebben vele boeren in Amstelland nevenactiviteiten, met name gaat het hier om agrarisch natuurbeheer (40%). Veel bedrijven denken eerder aan afbouwen dan aan uitbreiden, om diverse redenen. Het beheren van een voedselbos past mogelijk in deze trend naar afbouwen en verbreding. De voedselbosboer is een 'slimme boer': er hoeft niet gesproeid, geploegd of gezaaid te worden. Ook toevoegen van

kunstmest en bestrijdingsmiddelen zijn overbodig. (Voor meer informatie over verdienmodellen voor de boer, zie het programma Duurzame Doorbraak Voedselbosbouw van de Stichting Voedselbosbouw Nederland).

We verwachten dat ons project nuttige informatie kan opleveren voor toekomstige discussies hoe het veenweidelandschap in Amstelland het beste agrarisch gebruikt kan worden, rekening houdend met vele factoren: het historische gegeven van een open landschap, bescherming van de weidevogels, de problematiek van verzakkende veenbodem, CO₂ uitstoot door oxidatie van bovenste veenlaag, etc.

Bijdrage aan de ontwikkeling van een aansprekend merk “Amstelland”

Het rapport ‘Bloeiend Amstelland’ benadrukt meermalen dat het nodig is om een goed merk “Amstelland” gezamenlijk te ontwikkelen. Om op die manier sterker te staan tegenover de druk vanuit de stad om het gebied te gaan gebruiken voor huizenbouw.

Een “voedselbos Amstelland”, zo dicht bij de stad Amsterdam, kan het merk sterker maken. De grote betrokkenheid van burgers bij een initiatief als een voedselbos, de inzet van vrijwilligers, maakt dat meer mensen zich identificeren met Amstelland en zich zullen willen inzetten voor het behoud en het beheer van het mooie landschap.

2 Locatie voedselbos Amstelland, ons voorstel

Achter en naast woonboerderij nr 245 (1096 CR) aan de Ouderkerkerdijk Amsterdam, ligt een perceel dat beheerd worden door het Groen Gebied Amstelland (zie Bijlage 3).

Het perceel bestaat uit drie delen:

1) Een boomgaard ‘De Bongerd’, aangeplant in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw (zie Bijlage 4). Hierin staan oude rassen hoogstam fruitbomen, zoals de boeren die vroeger rondom hun boerderij plantten. De boomgaard wordt omzoomd door geknotte bomen, de ondergroei bestaat voornamelijk uit gras.

2) 'De Heemtuin', gelegen direct aan de dijk (zie Bijlage 5).

3) Een deel beplant met bomen, gelegen achter de Heemtuin.

Ons voorstel is om De Bongerd (deel 1) opnieuw in te richten tot een voedselbos. De overige twee delen van het perceel (Heemtuin en bosje) blijven zoals het nu is.

Recreatie betekent niet voor iedereen hetzelfde. De een ligt graag in het zonnetje, de ander wil een balletje trappen met zijn kinderen, een derde gaat het liefste uitgebreid picknicken met een muziekje erbij. De open Heemtuin en het bosje erachter lenen zich ook nu al het beste voor deze activiteiten. In ons plan blijft dit zo.

De ernaast gelegen Heemtuin met de dichte beplanting van fruitbomen ligt wat meer apart; het is grotendeels gescheiden van de rest van het perceel met een sloot. De Heemtuin leent zich daarom het beste voor de omvorming tot een voedselbos, een systeem dat gebaat is met een zekere rust. Hier kunnen recreanten zich over een aantal jaren verheugen in het ruiken en proeven van de gevarieerde beplanting, genieten van de vele bijen en vlinders, luisteren naar de vogeltjes en inspiratie en kennis opdoen opdoen bij een rondleiding. Kortom, met de komst van een voedselbos, wordt het perceel voor meerdere typen recreanten aantrekkelijk.

3 Het ontwerp in grote lijnen, van boomgaard naar voedselbos

De hoogstam fruitbomen in de boomgaard, die nog vitaal zijn, blijven staan. De bestaande omheining wordt aangevuld met herfstolijfwilg en met eetbare hagen en struiken (bv duindoorn, frambozen of hazelaars). Aan de noordzijde worden notenbomen geplant. Toegevoegd wordt een kruidlaag, (bv komkommerkruid, rabarber en systeemplanten, zoals smeerwortel, die mineralen uit de diepere grondlaag voor de fruitboom halen). Daarnaast worden bodembedekkers (bv .aardbeien, munt) en ondergrondse gewassen (wortels en knollen) geplant. De niet meer vitale fruitbomen kunnen dienen als ondersteuning voor klimplanten, zoals druif, hop, kiwibes of chocoladewingerd.

Bovenstaande schets is een eerste wenslijstje. De voedselbosontwerper zal samen met de vrijwilligers een realistisch eindontwerp maken

rekening houdend met alle relevante eigenschappen van het perceel, zoals grondsoort (veenweide, mogelijk vermengd met rivierklei), grondwaterstand in zomer en winter, zuurgraad bodem, etc.

4 Beheer

-Om het beheer en de financiën met betrekking tot het voedselbos goed te kunnen regelen, willen ondergetekenden een Stichting Voedselbos Amstelland oprichten.

-De stroken gras, die langs de sloten lopen en direct *buiten* de omringende haag of bomenrij van de Bongerd/het voedselbos vallen, blijven onder beheer van GGA. Dit geldt ook voor het sloten schouwen.

-De eerste 5 jaar na de aanplant is de Stichting verantwoordelijk voor het beheer van het voedselbos. Het beheer daarna, wordt in overleg met het GGA verder uitgewerkt.

NB: In het algemeen geldt dat hoe verder een voedselbos zich ontwikkelt, hoe minder ingrijpen er nodig is.

5 Kosten aanleg voedselbos

De Welna rekenmodellen per hectare (Bijlage 7) gaan uit van:

10.000 euro voor ontwerp, 10.000 euro voor aanschaf plantgoed en 10.000 euro voor overige kosten (zoals aanschaf onderhoudsmateriaal, eventueel grondverzet, aanleg van paden, etc).

‘De Bongerd’ is naar schatting 0,7 hectare.

Om de kosten van het ontwerp omlaag te brengen, gaan we als kerngroep onszelf scholen en onder deskundige leiding zelf het ontwerp maken. Dit geeft ook veel meer verbondenheid met het project, noodzakelijk voor de continuïteit ervan. De professionele ontwerper maakt het gedetailleerde eindontwerp en zal er vervolgens tweemaal per jaar op toezien dat het bos zich volgens plan ontwikkelt.

Voor deze eerste stappen van ons project hebben wij in februari 2022 een subsidie aangevraagd bij Betrekken bij Groen Fonds van de Provincie Noord Holland.

Voor de kosten van plantgoed en de overige kosten zoeken we verder naar geschikte fondsen en proberen daarbij zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande netwerken, zoals Grootouders voor het Klimaat , Stichting Voedselbosbouw Nederland en andere voedselbossen in Nederland.

6 Kosten en baten exploitatie voedselbos na 5-10 jaar

In Bijlage 7 staat een uitgebreid overzicht van de diverse kostenposten, die optreden bij de exploitatie van een voedselbos. Deze kosten zijn in ons project relatief laag, omdat het gerund wordt door vrijwilligers. Wel zal op incidentele basis een professional ingehuurd worden om erop toe te zien dat het bos zich goed ontwikkelt (2 keer per jaar een dag).

Als mogelijke baten worden genoemd:

- verkoop oogst
- toeslag voor natuurbeheer
- verkoop van CO2 rechten.

Wij kunnen daar voor ons voedselbos aan toevoegen:

- opbrengt uit rondleidingen en eventueel cursussen
- uitsparen van de huidige groenbeheer kosten.

7 Plan van aanpak

FASE 1 2022

Voor 1 januari 2023 hebben we:

- een kerngroep bestaande uit minimaal 5 mensen (vrijwilligers) gevormd, die de ontwerp cursus gaat volgen en fungeert als trekker van het project;
- een vrijwilligersgroep bijeengebracht, die opgeroepen kan worden voor incidentele klussen, zoals bv aanvragen van subsidies en kan meedenken over de vervolgstappen van het project;
- contacten gelegd met omwonenden, in samenwerking met het Recreatieschap NH, om de buurtbetrokkenheid met het project te bevorderen;
- een Stichting Voedselbos Amstelland opgericht, zodat het project een juridische basis krijgt;
- een internetsite 'Voedselbos Amstelland' ontworpen en online gezet, opdat anderen ons kunnen vinden;
- een netwerk gevormd met andere voedselbossen om kennis uit te wisselen;
- een netwerk gevormd met andere organisaties die ons project willen steunen;
- subsidie aangevraagd bij de Gemeente Amsterdam: *Subsidie voor eenmalige initiatieven*;
- een overzicht gemaakt van andere subsidiemogelijkheden,
- met de kerngroep een cursus 'Ontwerp Voedselbos' gevolgd, om expertise en betrokkenheid te vergroten;
- heeft een professioneel ontwerper de gedetailleerde eindversie ontwerp Voedselbos Amstelland gemaakt.

FASE 2 2023

- evaluatie en voorleggen van meer gedetailleerd vervolgplan van aanpak aan het Bestuur

- voorbereiding en uitvoering van de eerste plantdagen samen met vrijwilligers.
- na de eerste aanplant: overname van het beheer door onze Stichting voor de komende 5 jaar.

FASE 3 2024-2028

- verdere aanplant en ontwikkeling van het voedselbos;
- onderzoek naar realisatie van andere activiteiten zoals, rondleidingen, cursussen, bezoeken schoolkinderen, etc.;
- onderzoek naar verbindingen met Voedselbanken en horeca.

FASE 4 2029

Overleg met Recreatieschap over voortzetting beheer na 5 jaar.

8 Verzoek aan het Recreatieschap

Wij realiseren ons dat de omvorming van 'De Bongerd' tot een voedselbos veel geduld vraagt omdat planten en bomen nu eenmaal niet binnen een aantal maanden tot volle wasdom komen. We hebben dus nog een lange weg van 5 tot 10 jaar te gaan. Daar staat tegenover dat een voedselbos, eenmaal tot bloei gekomen, daarna vele, vele decennia blijft bestaan en steeds productiever wordt. We hebben dan een eilandje vol biodiversiteit geschapen, dat zal helpen de expansie druk vanuit de stad te weerstaan.

Wij hopen daarom van harte dat u zich als Bestuur achter ons plan kunt scharen en ons groen licht geeft om het project in goed overleg met het Recreatieschap verder te ontwikkelen.

Specifiek hebben wij de volgende vragen aan het Bestuur:

- 1) Omarmt het bestuur het idee om een plan voor een voedselbos op de voorgestelde locatie verder uit te werken?

2) Stelt het Bestuur in principe een beperkt aantal uren ter beschikking vanuit het Recreatieschap zodat het project kan profiteren van de kennis van het Recreatieschap?

3) Stelt het bestuur (deels) plantmateriaal behorend bij het bos ter beschikking?

4) Stelt het Bestuur in principe (beperkte) financiële middelen ter beschikking om dit idee verder uit te werken als er een Stichting is opgericht en ook andere financieringsbronnen bekend zijn?

In deze fase van het project is het moeilijk om precies vast te stellen hoe een en ander zich zal ontwikkelen. Na fase 1 (2022), de ontwerpfase, zal een meer uitgewerkt vervolgplan van aanpak ontwikkeld worden, dat wij opnieuw zullen voorleggen aan het Bestuur. Dan kan in meer detail vastgelegd worden, welke zaken voor de komende jaren tot de verantwoordelijkheid behoren van de Stichting en haar vrijwilligersorganisatie, en waarvoor het Recreatieschap verantwoordelijk is.

Graag komen wij in een nader gesprek een en ander verder toelichten.

Met vriendelijke groet,

Joke Mooij en Margriet de Maat

Kontakt: E mail: jokemooy@gmail.com T: 06 24698152

BIJLAGE 1

Definitie voedselbos

Op de website van Greendeal Voedselbossen wordt het voedselbos als volgt gedefinieerd:

Een voedselbos is een door mensen ontworpen productief ecosysteem naar het voorbeeld van een natuurlijk bos, met een hoge diversiteit aan meerjarige en/of houtige soorten, waarvan delen (vruchten, zaden, bladeren, stengels ed.) voor de mens als voedsel dienen. Voedselbossen zijn multifunctionele systemen, waarin de productie van voedsel zich laat combineren met educatie en recreatie.

Een voedselbos omvat:

1) Een hoge kruinlaag of windkering van hogere bomen (bv een els als stikstofbinder of een linde, waarvan de bladeren in een salade verwerkt kunnen worden)

2) Minimaal drie andere vegetatielagen ,zoals

--lagere bomen (bv fruit- en notenbomen, zoals de tamme kastanje en de hazelaar)

--struiken (bv bessen)

--kruiden (bv pepers, laurier of salie)

--bodembedekkers (bv daslook, pinksterbloem, munt)

--ondergrondse gewassen (allerlei knollen, mierikswortel of pastinaak)

--klimplanten (bv wijnrank, hop)

3) Tenslotte moet er een rijk bosbodemleven zijn.

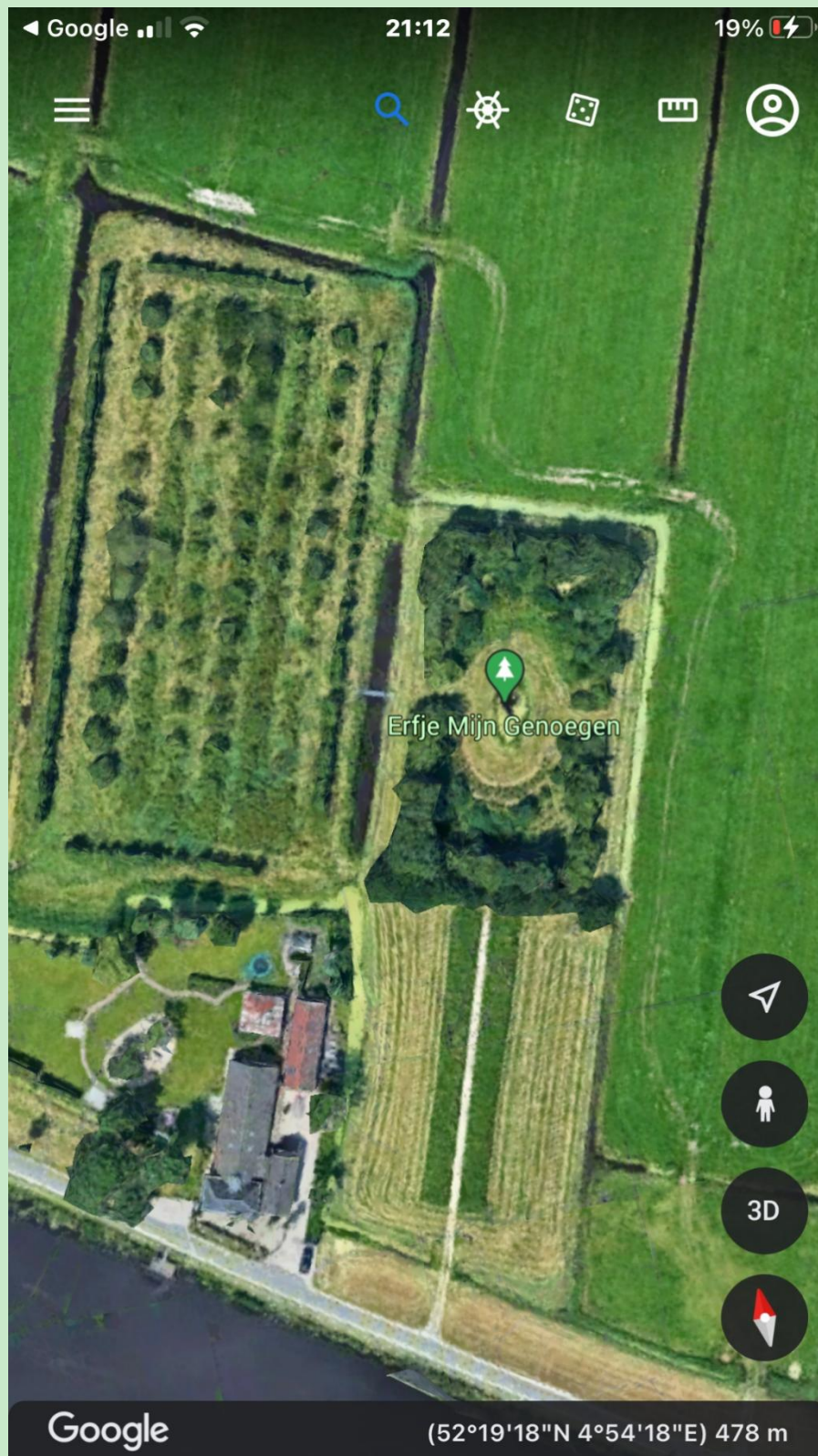
BIJLAGE 2

Gestandaardiseerde monitoring van effecten Voedselbos

Om de toename van de biodiversiteit boven- en ondergronds te kwantificeren willen wij zoveel mogelijk samenwerken met het in 2019 opgezette Green Deal Nationaal Monitoringsprogramma Voedselbossen (NMVB). Ook sociale indicatoren (o.a. aantallen bezoekers, vrijwilligers) en economische indicatoren (input van arbeid en geld en output van voedselproducten) worden in deze datacollectie meegenomen, in samenwerking met het NIOO (Nederlands Instituut voor Ecologie), de WUR (Wageningen University & Research) en de Universiteit Utrecht.

Wanneer er geen samenwerking mogelijk is (om financiële redenen of omdat niet voldaan wordt aan de Green Deal voedselbosdefinitie) , dan bestaat nog de mogelijkheid om op eigen kracht een meer simpele monitoring uit te voeren, zoals ontwikkeld door o.a. Jeroen Schutt en Marieke Karssen.

Het perceel

BIJLAGE 4

ERVEN LANGS DE AMSTEL

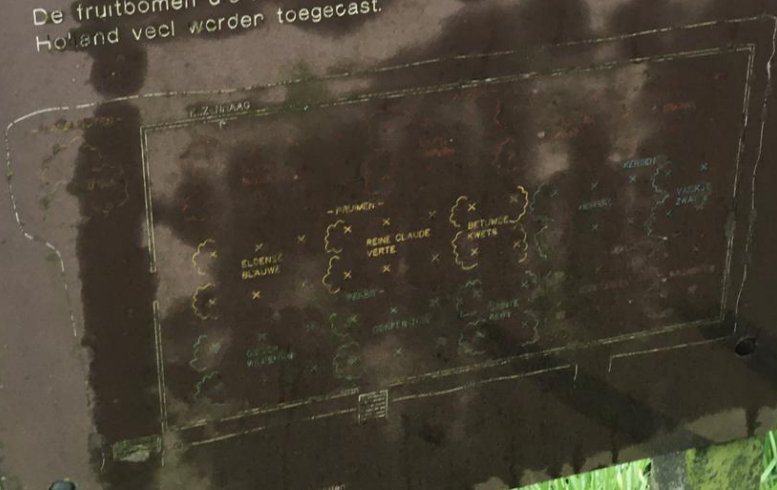
"De Bongerd"

- KLEINE HOOGSTAMBOOMGAARD -

Dit type boomgaard werd vroeger vaak aangelegd naast oeveren van
Onder de hoge kruinen van de oomen kon het vee grazen.
Door het afnemen van de economische betekenis zijn veel
hoogstamboomgaarden geroid.

Met de aanleg van deze hoogstamboomgaard wordt dit landschappelijke
cultuurelement weer teruggebracht.

De fruitbomen die hier staan zijn een keuze uit rassen die in Noord
holland veel werden toegecast.

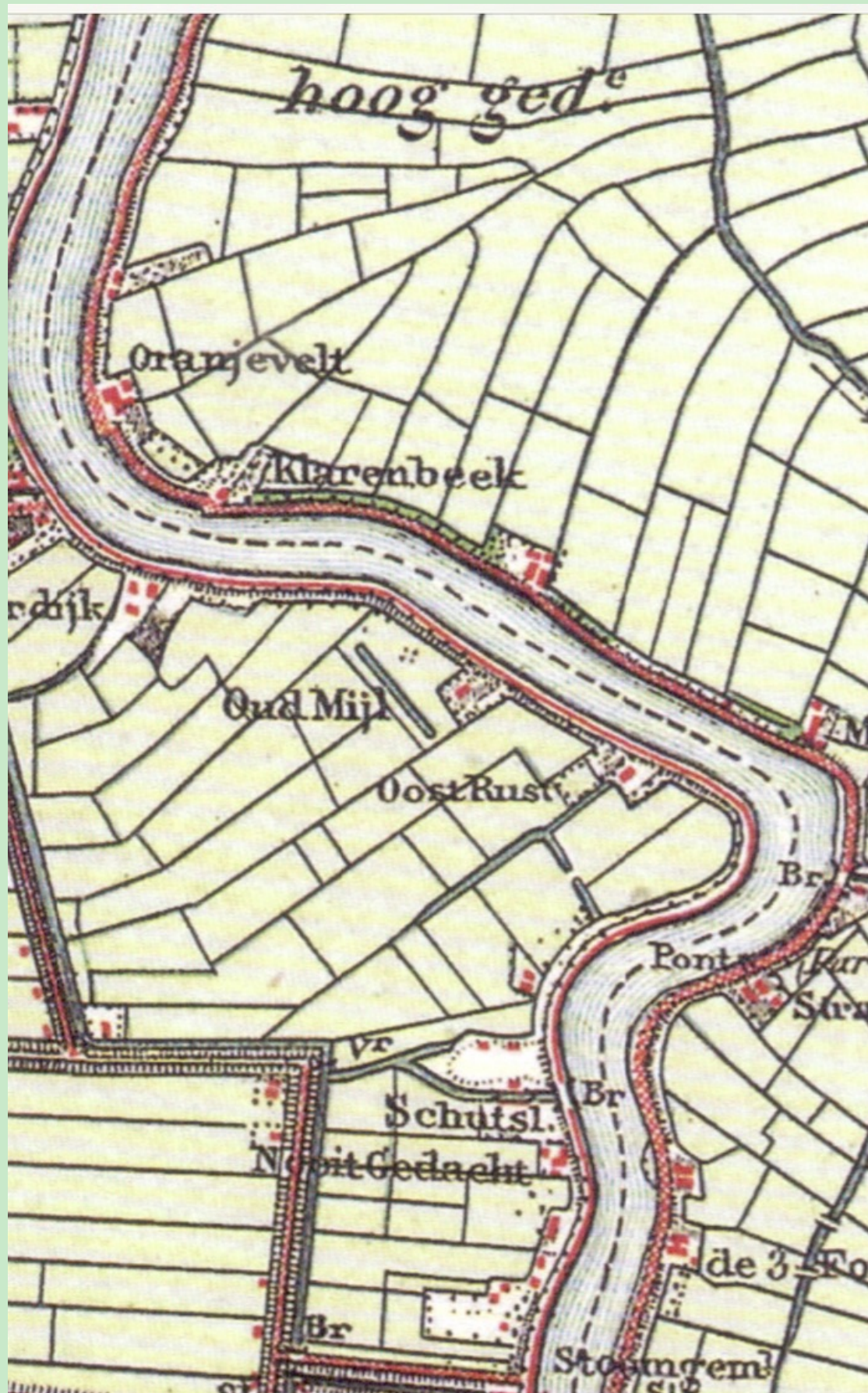
Stadsplan 1898
Dit plan is gemaakt op basis van de Landinrichting
van de Gemeente Amsterdam

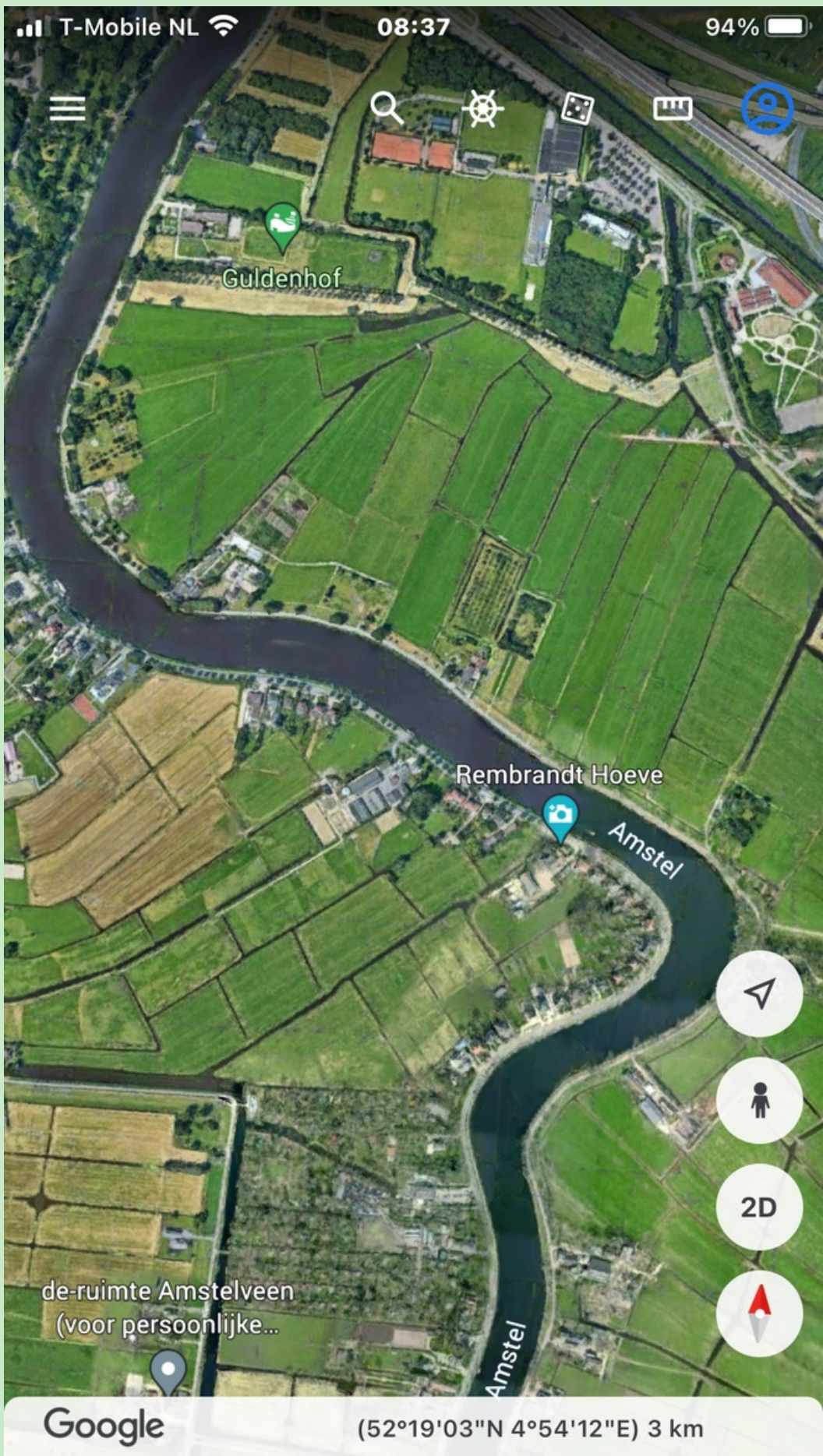
Bord bij de Heemtuin

BIJLAGE 6   Vergelijking toen en nu

BIJLAGE 7

Welna rekenmodel : kosten van aanleg en exploitatie van een voedselbos

Op de site van de Stichting Voedselbosbouw Nederland vindt men de rekenmodellen “Aanleg en Exploitatie Voedselbossen Welna”.

AANLEG:

Kosten

30.000 euro per hectare

EXPLOITATIE

Kosten

- 1) Schouw en inspectie (oa op onvoldoende groei, loshangende takken en zwerfvuil)
- 2) Groenbeheer (verwijderen van ongewenste beplanting, mulchen)
- 3) Voedseloogsten (oa vruchten, noten, bladeren)
- 4) Organisatie en administratie (oa van groenbeheer, oogst, opslag, vervoer, en verkoop)
- 5) (Eventueel:) Marketing en verkoop (kosten voor de ontwikkeling en instandhouding van een lokale afzetmarkt)
- 6) Premies (oa verzekering van plantgoed, stelpost 100 euro per hectare/per jaar)
- 7) Opslag (oa van gereedschappen, materialen en oogsten)
- 8) Onvoorzien (aangezien exploitatie van een voedselbos relatief nieuw is: 10% van de totale kosten)